

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تالیف قلوب در فقه امامیه

استاد راهنما:

دکتر زهرا فهرستی

استاد مشاور:

دکتر جمشید معصومی

پژوهشگر:

ملیحه حاجی جباری

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

محضر پروردگارم که بر من منت نهاد و هستی ام بخشید و پس از آن به محضر رسول اکرم

(ص) و حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) و ائمه ی هدی (ع) . به امید آن که این اندک

بضاعت را از بنده ی سرگشته ی راه هدایت پذیرفته، و گوشه چشمی بنمایند.

تقدیر و سپاس:

الحمد لله رب العالمین که همه ی حمد و ثناها شایسته ی ذات بی همتا ی اوست. در راستای حدیث (من لم یشکر المخلوق، لم یشکر الخالق) سزاوار است از تمامی کسانی که به نحوی در تدوین این رساله اینجانب را یاری نموده اند تشکر و قدر دانی نمایم. سپاس گزاری از اساتید محترم راهنما: سرکار خانم دکتر فهرستی که بانهایت دقت و دلسوزی، بنده را در مراحل متعدد تدوین و تنظیم مطالب راهنمایی فرمودند و از مشاور محترم: جناب آقای دکتر معصومی که در تصحیح مطالب و مراحل گردآوری، بی دریغ با اینجانب همکاری فرمودند و از داویر محترم: جناب آقای دکتر زبیری که قبول زحمت نمودند و همچنین از مدیر گروه محترم: جناب آقای دکتر خزایی قدر دانی می نمایم و سلامتی و توفیق روز افزون این عزیزان را از خداوند منان مسئلت دارم.

تشکر از همسر و فرزندانم که در امور منزل و به ویژه دختر عزیزم: مریم علیزاده که باکمال دقت و دلسوزی در تایپ و تنظیم و صفحه آرایی مرا کمک نموده اند، می نمایم که امیدوارم در طول زندگی موفق و کامیاب باشند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب ملیحه حاجی جباری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۵۷۱۱۴ در رشته فقه ومبانی حقوق اسلامی که در تاریخ ۹۲/۶/۱۳ از پایان نامه خود تحت عنوان : بررسی تالیف قلوب در فقه امامیه با کسب نمره ۱۷ و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : ملیحه حاجی جباری

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۲/۶/۱۳

دانشجوی کارشناسی ارشد آقا/خانم ملیحه حاجی جباری از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷ بحروف هفده و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
	فصل اول: کلیات
۴	الف: طرح تحقیق
۴	۱-۱ بیان مسئله تحقیق:
۵	۱-۲ سوالات و فرضیه های تحقیق
۶	فرضیه های تحقیق
۷	۱-۳ اهداف های تحقیق:
۸	۱-۴ پیشینه تحقیق:
۹	۱-۵ ضرورت تحقیق
۱۰	ب: مفهوم شناسی و اثرهای کلیدی
۱۰	۱-۶ معنا و مفهوم تالیف قلوب
۱۰	۱-۶-۱ معنای لغوی
۱۱	۱-۶-۲ تعریف اصطلاحی و فقهی:
۱۲	۱-۶-۳ واژه سیاسی فقهی "مولفه قلوبهم" در اسلام:
۱۵	۱-۶-۴ اقسام مولفه قلوبهم:
۱۸	۱-۷ تعریف قاعده فقهی
۱۹	۱-۷-۱ افرق قاعده فقهی و ضابطه فقهی
۱۹	۱-۷-۲ افرق بین قاعده فقهیه و مسأله اصولیه
	فصل دوم: مستندات و مصادیق تالیف قلوب
۲۲	۲-۱ تالیف قلوب از دیدگاه آیات قرآن
۳۶	۲-۲ تالیف قلوب از دیدگاه روایات
۴۰	۲-۳ تالیف قلوب در سیره نبوی
۴۰	۲-۳-۱ عملکرد پیامبر(ص) در نحوه دعوت سری
۴۱	۲-۳-۲ دعوت عشیره اقریین
۴۲	۲-۳-۳ دعوت عمومی و فرمان هجرت به حبشه

۴۳ ۲-۳-۴ انعقاد پیمان های عقبه
۴۴ ۲-۳-۵ نخستین عمل مثبت پیامبر
۴۵ ۲-۳-۶ برادری یا بزرگترین پرتو ایمان
۴۶ ۲-۳-۷ دو منقبت بزرگ
۴۶ ۲-۳-۸ تبدیل قبله
۴۸ ۲-۳-۹ شورا در اسلام
۴۹ ۲-۳-۱۰ اقدام به عفو و گذشت
۵۰ ۲-۳-۱۱ ازدواج زیدبن حارثه با دختر عمه پیامبر(ص)
۵۰ ۲-۳-۱۲ صلح حدیبیه
۶۶ ۲-۵ دیدگاه فقهای اهل سنت درباره سهم مولفه القلوب
۶۸ ۲-۶ دیدگاه روشنفکران اهل سنت
۶۹ ۲-۶-۱ ارزیابی دیدگاه اهل سنت
۷۱ ۲-۷ سهم مولفه قلوبهم اختصاص به زکات ندارد
	فصل چهارم: تالیف قلوب به مثابه یک قاعده فقهی
۷۳ ۳-۱ صدقه دادن :
۷۴ ۳-۲ صلح رحم «پیوند با فامیل»
۷۵ ۳-۳ مدارای با مردم
۷۷ ۳-۴ مشورت، همگرایی خردهها
۷۷ آثار و برکات مشورت:
۷۸ ۳-۵ نحوه رویایی با دیگران:
۷۸ ۳-۶ هدیه دادن:
۸۰ ۳-۷ رعایت اصول اخلاقی در تعاملات اجتماعی
۸۱ ۳-۸ حرمت قذف و غیبت
۸۳ ۳-۹ حرمت بدزبانی
۸۴ ۳-۱۰ حرمت قمار
۸۴ ۳-۱۱ فلسفه تحریم ربا
۸۵ ۳-۱۲ فلسفه تحریم زنا
۸۵ ۳-۱۳ اطلاق، منافی همزیستی و هم دلی

۸۶	۳-۱۴ عده طلاق یا وسیله‌های برای صلح و بازگشت به تألیف قلوب
۸۷	۳-۱۵ غصبی نبودن لباس نمازگزار
۸۷	۳-۱۵-۱ لباس ظاهری
۸۸	۳-۱۵-۲ لباس تقوی
۸۹	۳-۱۵-۳ تطهیر بدن و لباس از نجاست‌ها برای نزدیک نمودن قلب‌ها به یکدیگر
۸۹	۳-۱۶ نماز کارخانه انسان‌سازی
۹۰	۳-۱۶-۱ اقبله شناسی
۹۱	۳-۱۶-۲ چرا نماز به عربی خوانده می‌شود؟
۹۲	۳-۱۶-۳ وقت شناسی
۹۳	۳-۱۷ حکمت تشریح زکات
۹۴	۳-۱۸ روزه
۹۵	۳-۱۹ فلسفه مناسک حج
۹۷	۳-۲۰ تقیه
۹۷	۳-۲۰-۱ تقیه مداراتی:
۹۹	۳-۲۰-۲ امام خمینی و تقیه مداراتی
۱۰۰	۳-۲۰-۳ ضرورت تقیه:
۱۰۲	۳-۲۰-۴ کاربرد تقیه در جلوگیری از انزوای شیعیان
۱۰۳	۳-۲۰-۵ شبهه‌ای بر تقیه
۱۰۴	۳-۲۱ فراهایی از کتاب جامع الشتات:
۱۰۶	۳-۲۲ فراهایی از کتاب مختصر النافع:
۱۱۱	۳-۲۳ احکامی چند از «تبصره المتعلمین»
۱۱۲	۳-۲۴ مرز تألیف قلوب
	فصل چهارم: نتیجه‌گیری
۱۱۴	نتیجه‌گیری و خاتمه
۱۱۵	فهرست منابع

«واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا» (آل عمران / ۱۰۳)

همگی به ریسمان الهی چنگ زنید و پراکنده نشوید.

اگر خوب توجه شود مشاهده می گردد پیام آیه خطاب به مؤمنان فرمان به اتحاد و همبستگی حول محور اسلام، قرآن و هرگونه ی وسیله ی وحدت بخشی است.

مطمئناً افراد بشر به جهت اختلاف سلیقه و برداشت از مسائل قادر به اتحاد نظر در همه ی عرصه ها نمی باشند و این امری طبیعی و قابل پیش بینی است. اما تجربه نشان داده است که در عین اختلاف نظر می توان نقاط مشترک موجود بین افراد را جست و جو نموده و با تکیه بر آن ها با یک دیگر همکاری نموده و در مسیر رسیدن به اهداف بزرگ به نتایج چشم گیری دست یافت.

«و لاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم» (انفال ۴۶)

با یکدیگر نزاع و کشمکش نکنید تا سست نشوید و قدرت و شوکت شما از میان نرود.

از آن جایی که اختلاف نظر ها اجتناب نا پذیر است و در میان افراد کسانی هستند که خود رای و مستکبر هستند و قائل به پذیرش رای طرف مقابل خود نیستند فراهم کننده ی زمینه ی کشمکش و نزاع خواهند بود که در این مقوله اسلام ما را به عدم تنازع با یکدیگر فرا می خواند چرا که با به جان هم افتادن افراد قوای آن ها به بیهودگی صرف می شود، و در نتیجه انرژی خود را از کف داده و سست می شوند و کم کم با این قبیل منازعات قدرت و شوکت خود را می بازند. در این مسئله تعاریف تألیف قلوب و اشاره به تفسیر آیه ی ۶۰ سوره ی توبه و بیان اقسام مؤلفه القلوبهم کوشش شده است با استناد به آیات قرآن و روایات معصومین (ع) نشان داده شود که دامنه ی ایجاد تألیف قلوب از تلاش برای جلب دوستی و حمایت کفار و منافقین و مسلمانان ضعیف العقیده که با پرداخت سهمی از زکات به آن ها صورت می پذیرد فراتر رفته و تقریباً دربرگیرنده اغلب احکام فقهی می شود تا آن جایی که به جرات می توان گفت:

فراگیر بودن روح تألیف قلوب به سبب نمایان بودنش در بطن اکثریت مسائل فقهی منشا تاسیس

«قاعده فقهی تألیف قلوب» می تواند باشد.

نا گفته نماند که نگارنده به سبب عدم وجود کتب معین در ارتباط با موضوع پایان نامه و پراکندگی مطالب، با دشواری های بسیاری مواجه بوده که به فضل الهی بر آن ها فائق آمده است. این پایان نامه به بررسی موارد تألیف قلوب در فقه امامیه پرداخته تا شاید فتح بابی برای رفع اختلافات و باعث اتحاد مسلمانان و جلب و جذب هر چه بیشتر غیر مسلمانان به سوی دین اسلام و مسلمین گردد.

به امید سیطره ی اسلام بر سراسر جهان و عملی شدن احکام و قوانین آن در تمامی نقاط عالم و به امید روزی که ظهور حضرت صاحب الزمان انجام و تمام مسلمانان با افتخار در سلامت و سعادت قرار گرفته و در کنار مولا و مقتدای خویش روزگار سپری نمایند.

فصل اول: کلیات

فصل اول: کلیات

الف: طرح تحقیق

۱-۱ بیان مسئله تحقیق:

پرسش اصلی تحقیق: تالیف قلوب چیست و جایگاه آن در فقه امامیه کجاست و توجه به این اصل چه تاثیری در بین آحاد جامعه و همچنین در جایگاه بین المللی ایران و جوامع اسلامی به طور کلی خواهد داشت؟

تالیف قلوب یعنی ایجاد الفت و دوستی بین افراد و نرم کردن قلبها. تالیف قلوب می تواند برای مقاصد نیکی مثل دعوت به دین، دفع شر کسانی که ممکن است خطرزا باشند و باقی ماندن افراد سست ایمان در دین، اختصاص یابد. امروزه علاوه بر اهداف مذکور ممکن است اهداف دیگری نیز از این طریق حاصل شود از قبیل استحکام بخشیدن از راههای نرم افزاری، فرهنگی و تبلیغاتی به بنیه امنیتی و دفاعی کشور. همچنین با تالیف قلوب می توان از حمایت برخی از کشورها، از حکومت اسلامی در صحنه بین الملل بهره جست و نیز در جهت تالیف قلوب از کشورهای اسلامی درگیر تجاوز، حمایت نظامی به عمل آورد.

افزون بر این خوش رفتاری با اقلیتهای مسلمان ساکن کشورهای غیر اسلامی و جلوگیری از ظلم و اجحاف، همگی با اصل تالیف قلوب امکان پذیر می باشد. در کتابهای فقهی، فقهای امامیه به مساله تالیف قلوب در شکل اقتصادی و از طریق پرداخت بخشی از زکات به مسلمانان مرزنشین سست ایمان و یا کفار توجه داشته و مباحثی را به آن اختصاص داده اند. اما به نظر می رسد که می توان به این اصل، نگاه جامع تری داشته و در سطح کلان بین المللی و داخلی و روابط فی مابین مسلمانان با یکدیگر، با سایر فرق اسلامی (اهل تسنن) را بهبود بخشید. و هم چنین در روابط کشور اسلامی با سایر دول اسلامی و غیر اسلامی و در سطح تعامل با اقلیتهای دینی داخل کشور، آن را بررسی کرد.

۱-۲ سوالات و فرضیه های تحقیق

-سوالات تحقیق:

- ۱- آیا تالیف قلوب منحصر در موارد مذکور در کتابهای فقهی می باشد و قابلیت سرایت به سایر اقشار و گروهها را ندارد؟
- ۲- آیا تالیف قلوب تنها از طریق اختصاص بخشی از زکات صورت می پذیرد یا منابع دیگری هم جهت این مهم پیش بینی شده است؟
- ۳- اساسا راههای تالیف قلوب با توجه به آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع) چیست؟
- ۴- آیا می توان با توجه به فراگیر بودن موضوع تالیف قلوب در متن آیات قرآن و احکام فقهی، آن را به عنوان یک قاعده فقهی مطرح نمود؟

-فرضیه های تحقیق

- ۱-تالیف قلوب در اسلام تنها به مسلمانان ضعیف العقیده و کفار منحصرنمی گردد بلکه می تواند سایر اقشار و گروه های مردم رانیز دربرگیرد.
- ۲-این مهم نه تنها از محل جمع آوری زکات می تواند تامین شود بلکه از منابع دیگری مانند خمس و بودجه بیت المال نیز قابل پیش بینی است.
- ۳- بحث تالیف قلوب شامل تمام رفتارها می شود. هم مالی هم زبانی هم تقیه ای و..... راههای تالیف قلوب تنها از طریق تامین مسائل اقتصادی نمی باشد بلکه در اجرای تک تک دستورات فقهی اسلام، از جمله نمازهای جمعه و جماعات، حج، اجتناب از ارتکاب محرمات و مکروهات و توصیه به انجام واجبات و مستحبات و رعایت حق الناس، مشاهده می گردد.
- ۴-اصل تالیف قلوب یک اصل کلی و عام است که می تواند در ارتباط با سایر مذاهب (خوش رفتاری با اهل ذمه)، با سایر فرق اسلامی (حفظ وحدت و همدلی با اهل تسنن)، میان خود شیعیان (رعایت انفاق توجه به نیازهای اقشار آسیب پذیر و چاره جویی برای حل مشکلات آن ها مانند معلولین و جانبازان و مشاغل خاص و سالمندان، رعایت انسجام و ...) در نظر گرفته شود. روشهای آن به اقشار مختلف متفاوت خواهد بود شامل حمایت های مالی، سیاسی، فرهنگی و قانونی... خواهد شد که علاوه بر یک وظیفه شخصی جنبه اجتماعی نیز به خود می گیرد زیرا نیاز به برنامه ریزی کلان از طریق دولت اسلامی خواهد داشت.
- می توان با توجه به فراگیر بودن موضوع تالیف قلوب در متن آیات قرآن کریم و احکام فقهی، آن را به عنوان یک قاعده فقهی مطرح نمود.

۱-۳ هدف های تحقیق:

- ۱- تعیین جایگاه اصل تالیف قلوب در سیستم حقوقی اسلام
- ۲- تعیین ابعاد و گستره این اصل
- ۳- روشهای ایجاد تالیف قلوب
- ۴- بررسی تاثیرات سیاسی تالیف قلوب در ابعاد داخلی و بین المللی

۱-۴ پیشینه تحقیق:

در آیات قرآن از جمله آیه صدقات، مصارف زکات را بیان کرده و علاوه بر آن در سنت و اخبار به آن اشاره شده است.

همچنین در بسیاری از کتب فقهی در اصناف مستحقین زکات، باب تالیف قلوب کاملاً مورد بررسی قرار گرفته است که حتی به مصادیق مربوط به آن هم پرداخته اند. از آن جمله کتب: شرایع الاسلام، تذکره الفقهاء، منتهی المطلب، تحریر الاحکام، نهایه الاحکام، دروس، بیان، لمعه دمشقیه، غنیة النزوع، مراسم، مبسوط، خلاف، الاقتصاد، جامع المقاصد، ایضاح الفوائد، الکافی فی الفقه، منهاج الصالحین، مصباح الفقیه، مدارک الاحکام، عروۃ الوثقی، مستمسک العروه، مدارک العروه، جواهر الکلام، حدائق الناظره، مفتاح الکرامه، مسالک الافهام، الروضه البهیة و... ولی در رابطه با این موضوع کتاب و یا رساله ای که نگاهی جامع و کلان به این موضوع داشته و مصادیق متنوع آن را در جامعه امروزی و ضرورت های آن در عصر غیبت بررسی کند دیده نشده است.

۱-۵ ضرورت تحقیق

اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن:

در این زمان که مسلمانان به علل واهی در حال تفرقه و دشمنی نسبت به هم به سر می برند با وجود مذاهب چندگانه ای که در میان آن ها هست، دشمنان از این تشتت افکار و مذاهب مسلمانان، سوءاستفاده نموده و به ایجاد تنش و تزاخم در میان آنها دامن می زنند و از نیروهای پراکنده آنان در جهت رسیدن به اهداف شوم خود بهره برداری می نمایند. درحالیکه اگر دولت های اسلامی و دانشمندان و علمای دینی به این اصل بسیار مهم و مترقی در بین خود توجه نشان دهند و همچنین به این اصل در جهت جلب کمک های دول غیر مسلمان و غیر محارب توجه کافی به عمل آورند نه تنها باعث حفظ اتحاد و عزت در بین خودشان می گردند بلکه دشمنان اسلام را هم از ایجاد تفرقه در بین مسلمین و سوءاستفاده نمودن از این عدم وحدت و در نتیجه ضربه زدن به آن ها و نائل شدن به اهداف شوم سوجدویانه شان مایوس می نمایند. و حتی وجود وحدت در بین مسلمین دنیا باعث هراسناک شدن دشمنان حربی آن ها و بی تاثیر شدن تهدیدهای دشمنان خواهد شد. از طرفی دیگر امروزه شاهد اسلام ستیزی کشورهای غیر مسلمان با جوامع اسلامی هستیم که چهره ای مخدوش و خشن از اسلام در جهان ارائه می کنند.

طرح مباحثی این چنین (تالیف قلوب) می تواند به ترمیم و بازسازی این چهره مخدوش کمک کند. و چون جایگاه این اصل به عنوان یک ضابطه کلی و یک رویکرد اساسی در فقه و حقوق اسلام مورد توجه قرار نگرفته است به نحوی که حقیر نتوانسته است تاکنون کتاب مستقلی را تحت این عنوان پیدا کند که به ابعاد همه جانبه این اصل از لایه لای مباحث متفرقه پرداخته باشد، گرچه در لسان فقها از بیضه الاسلام یا حفظ شریعت نام برده شده و فتاوایی در جهت حفظ آن صادر شده ولی این مسئله در تمام ابعاد خودش تبیین نشده است درحالی که در تمام ابواب فقهی از عبادی و غیر عبادی احکامی دیده می شود که بر اساس این قاعده تشریح شده اند مانند نماز جمعه و جماعت، برپایی حج در ایام محدود، تقیه، حرمت دوستی با کفار، توصیه به دوستی با مسلمانان و... رعایت وحدت و قدرت و انسجام میان مسلمانان.

ب: مفهوم شناسی واژه‌های کلیدی

۱-۶- معنای مفهوم تألیف قلوب

۱-۶-۱ معنای لغوی

تألیف از کلمه «الفت» گرفته شده و در لغت به معنای ارتباط پیدا کردن و جوش و پیوند خوردن معنوی میان دو چیز و دو موجود است (ابن منظور، لسان العرب، ۱۴۰۵، ج ۴، ص ۹) که در قرآن نیز به همین معنا استعمال شده است.

خدای سبحان می‌فرماید:

«واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا واذكروا نعمت الله عليكم اذ كنتم اعداء فالألف بين قلوبكم فاصبحتم بنعمته اخواناً و كنتم على شفا حفرة من النار فانقذكم منها كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تهتدون» (آل عمران/۱۰۳)

و همگی به ریسمان خدا (قرآن و اسلام و هر گونه وسیله ارتباط دیگر) چنگ زنید و پراکنده نشوید، و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود بیاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او در میان دل‌های شما الفت ایجاد کرد، و به برکت نعمت او برادر شدید، و شما بر لب حفره‌ای از آتش بودید، خدا شما را از آنجا برگرفت (و نجات داد) این چنین خداوند آیات خود را برای شما آشکار می‌سازد شاید هدایت شوید.

و در جای دیگر می‌فرماید:

«والألف بين قلوبهم لوأنفقت مافی الارض جميعاً ماألقت بين قلوبهم ولكن الله ألف بين قلوبهم إنه عزیزٌ حکیم.» (انفال/۶۳)

و خداوند بین قلب‌هایشان الفت ایجاد نمود که اگر تو (پیامبر) تمام آنچه که روی زمین است را انفاق می‌کردی نمی‌توانستی بین دل‌هایشان انس و الفت ایجاد کنی ولی خداوند توانست بین قلب‌هایشان الفت ایجاد کند قطعاً خداوند شکست‌ناپذیر و حکمت‌دان است.

و بنابراین معنای "تألیف قلوب" در لغت به معنای ارتباط و پیوند دل‌ها است.

۱-۶-۲ تعریف اصطلاحی و فقهی :

از نظر فقهی تألیف قلوب عبارت است از «حمایت اقتصادی مسلمین و یا کفار توسط پیامبر، امام و یا ولی امر مسلمین به منظور جلب آنان برای اسلام و دفاع از آن. (طباطبایی یزدی، ۱۴۱۲، الغایه القصوی، ج ۲، ص ۳۰)

اسلام برای حمایت اقتصادی و ایجاد تألیف قلوب، بودجه خاصی را در نظر گرفته که عبارت است از بخشی از زکات است که به عنوان مالیات اسلامی، از مردم مسلمان گرفته می‌شود .

در زبان فقه، کسانی که این چنین مورد حمایت قرار می‌گیرند «مؤلفه قلوبهم» و یا «مؤلفه القلوب» گفته می‌شوند. فقهای اسلامی بر اساس آیه صریح قرآن هشت مورد مصرف زکات را بیان کرده اند که یکی از آنها، "مؤلفه قلوبهم" است .

خدای سبحان می‌فرماید:

«أَتْمَا الصَّدَقَاتِ لِلْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ وَ الْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَ الْمَوْلَفَةَ قُلُوبِهِمْ وَ فِي الرِّقَابِ وَ الْغَارِمِينَ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» (۶۰/توبه)

زکات مخصوص فقراء و مساکین و کارکنانی است که برای (جمع‌آوری) آن کار می‌کنند، و کسانی که برای جلب محبتشان اقدام می‌شود، و برای (آزادی) بردگان، و بدهکاران، و در راه (تقویت آئین) خدا، و واماندگان در راه، این یک فریضه (مهم) الهی است و خداوند دانا و حکیم است .

چنانکه ملاحظه شد، یکی از موارد هشتگانه مصرف زکات در این آیه "مؤلفه قلوبهم" می‌باشد که باید از زکات سهمی به آنان داده شود تا در جهاد و مبارزه شرکت کنند؛ اینان را خداوند به این خاطر "مؤلفه القلوب" نامیده است که رهبر و امام مسلمین با پشتیبانی و حمایت مالی آنان، دل‌هایشان را نسبت به اسلام و مسلمین پیوند می‌زند. پیامبر گرامی اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در دوران حیاتش، این اصل را به کار می‌بست.